

INFORMACIONO-TEHNOLOŠKI ALATI U EKONOMIJI I PLATNOM SISTEMU GLOBALNOG SVETA

Tatjana Davidov¹

Maja Vojinović²

Saša Virijević Jovanović³

SAŽETAK

Pojam novca, njegovo stanje, količina, protok i način njegovog kretanja postala je najvažnija karika svakog ekonomskog društva na svetu. Tokom istorije razvoja društva i novca, različiti delovi sveta su uvodili sopstvene valute plaćanja. Radi uticaja na tržištu, svaka razvijena zemlja tragala je za rešenjima kojima bi se obezbedilo nesmetano kretanje novca, novčanih sredstava i sredstava plaćanja. Valutni sistem plaćanja se menjao u pravcu da je „živi“ novac počeo da gubi svoju ulogu, koju su zauzeli različiti instrumenti plaćanja. Tako su hartije od vrednosti počele da igraju ulogu novca, a jedan od bitnih aktera ovog sistema je bio i Euro ček. Nakon nastanka Eura, kao objedinjene valute, Euro ček je nestao, ali je njegovo značajno mesto u bezgotovinskom sistemu plaćanja preuzelo bezbroj savremenih alata, nastali posredstvom razvoja informacionih tehnologija i „opensource“ softverskih platformi. Tako je i kriptovaluta, blokčein i BitCon zauzeo vrlo značajno mesto, ne samo u sistemu plaćanja, nego i u visokim državnim, poreskim i naučnim diskusijama, gde je ova valuta upitna kategorija i na ivici je zakonskih regulativa. U svakom slučaju, savremeni softverski alati, BitCoin, Euro ček i ostali instrumenti plaćanja, usmereni su ka sve snažnijem i bržem razvoju platnog sistema u obliku elektronskog plaćanja, a samim tim i razvoju svetske ekonomije.

KLJUČNE REČI: informaciono-tehnološka revolucija, sredstva plaćanja, Euroček, hartije od vrednosti, elektronski novac, kartice i elektronski mediji, Bitkoin, Blokčejn, Kriptovalute.

INFORMATION TECHNOLOGICAL TOOLS IN THE ECONOMY AND PAYMENT SYSTEM OF THE GLOBAL WORLD

SUMMARY

The concept of money, its condition, amount, its flow, and way of its movement, has become the most important link of every economic society in the world. Throughout the history of the development of society and money, different parts of the world have introduced their own pay-

1 College of Modern Business, Belgrade, Serbia

2 Faculty of management, Sremski Karlovci, Serbia

3 College of Modern Business, Belgrade, Serbia

ment currencies. In order to influence the market, every developed country has been looking for solutions that would ensure the smooth movement of money, monetary assets and means of payment. The currency payment system was changing in the direction that "live" money began to lose its role, which was taken over by various payment instruments. Thus, securities began to play the role of money, and one of the important actors of this system was the Eurocheque. After the creation of the Euro, as a unified currency, the Eurocheque disappeared, but its important place in the cashless payment system was taken over by countless modern tools, created through the development of information technologies and open source software platforms. Thus, cryptocurrency, blockchain and BitCon have taken a very important place not only in the payment system, but in high government, tax and scientific discussions, where this currency is a questionable category and is on the verge of legal regulations. In any case, modern software tools, BitCoin, Euro check and other payment instruments, are aimed at the ever stronger and faster development of the payment system in the form of electronic payments, and therefore the development of the world economy.

KEY WORDS: *information-technology revolution, means of payment, Eurocheckue, securities, electronic money, card and electronic media, Bitcoin, Blockchain, Criptocurrencies.*

UVOD

Informaciono-tehnoška rešenja, alati i softverski proizvodi umnogome su ubrzali ekonomska kretanja globalnog društva. Novac je jedan od osnovnih pojmova ekonomije i zbivanja po svim osnovima. Novac nije pasivan, nego aktivan, ne fiksni nego promenljivi parametar koji čini energiju, a ne materiju. Energija novca i novčanih kretanja kroz istoriju svetskih kretanja umnogome se menjala i dobijala je razne oblike i doživela je razne verzije promene svog stanja, upravo idući iz pravca materije ka pravcu energetskog toka. Tako je pojam novca, njegovo stanje, količina, protok i način njegovog kretanja postala najvažnija karika svakog ekonomskog društva na svetu. Razvijeno društvo nije značilo samo posjedovanja mnogo novca, čuvanje u zalihama mnogo novčanih sredstava ili zlatnih rezervi. Razvijeno društvo je postalo ono, koje je svoj novac moglo da promoviše, plasira, razmenjuje jednostavno i brzo, bez zastoja i bez ozbiljnih formalnih i neformalnih ograničenja. S tim u vezi, svaka razvijena zemlja tragala je za rešenjima kojima bi se obezbedilo nesmetano kretanje novca, novčanih sredstava i sredstava plaćanja. To je iniciralo mogućnost da država i društva brzo, odnosno istog trenutka mogu nesmetano da raspolažu novčanim sredstvima koje im druge države stavljaju na raspolaganje, a da pri tom ta novčana sredstva ne moraju biti u svom jedinstvenom papirnom obliku, nego u zamišljenom, virtuelnom, elektronskom ili nekom novom savremenom obliku novca. Kako država, tako i svi državni organi, banke, organi, privredna i neprivredna preduzeća i svi drugi učesnici u ekonomiji i ekonomskim kretanjima jednog društva postaju istovremeno i članovi zajednice novčanih tokova, gde u krajnjem segmentu ima mesta i za svakog pojedinačnog građanina. Različiti delovi sveta su uvodili sopstvene valute plaćanja, a valutni sistem je postao uobičajeni sistem plaćanja.

Krajem drugog svetskog rata, SAD su imale izuzetno jaku poziciju na svetskom tržištu novca i kapitala, tako da je svaka valuta odredila svoj kurs prema američkom dolaru (\$) (Istorija trgovanja, 2018). Valutni sistem plaćanja se menjao i unapređivao, pri čemu je sve bilo podređeno unapređenju načina i sredstava plaćanja, što je vremenom dovelo do toga da je „živi“ novac počeo da gubi svoju ulogu, dok su različiti instrumenti zauzimali ulogu u plaćanju i transferu novca. Tako su hartije od vrednosti počele da igraju ulogu novca, a jedan od bitnih aktera ovog sistema je bio i Euro ček. Potpisivanjem Mastriht ugovora

otvara se nova era evropskih novčanih kretanja. Osmišljena je jedinstvena valuta za sve evropske zemlje, Euro, što je imalo za cilj da se sva evropska tržišta zbliže. To je bio značajan pomak u ekonomskom i trgovačkom, turističkom i ostalim segmentima svih evropskih zemalja. Jedinstvena valuta je unapredila novčana plaćanja. Tokovi evropskog novca išli su jednostavnije i lakše. Sve se plaćalo istom valutom. Međutim svet je i dalje na pomolu novih tehnoloških kretanja, nove tehnološke revolucije. Novo informaciono društvo je prihvatilo Euro, ali ne u potpunosti kao konačni sistem koji rešava sve probleme novčanih kretanja. Svet je bio u velikoj ekonomskoj krizi, a Evropa posebno, usled nedostatka novca i živih novčanica, te je plaćanje bez novca postalo nešto što je bio ozbiljan zadatak koji je stavljen na tron svetskih ekonomskih zbivanja. Svet je tragao za rešenjem. Plaćanje bez živog novca je bio cilj svih moćnih ekonomskih subjekata, banaka, a posebno kompanija koje su imale ulogu u informatičkoj industriji. Nov način razmišljanja, stvarao je nove ideje, te je elektronski novac, sistemi hartija od vrednosti ili plaćanje figurativnim instrumentima, obezbedio kretanje nekakvog virtuelnog novca koji je bio neopipljiv, ili je bio sadržan u formularu papirne hartije od vrednosti, koja je glasila na određenu svotu novca.

Sedamdesetih i osamdesetih godina prošlog veka, mnogo pre nego što je uveden Euro kao evropska valuta, pre nastanka kreditnih kartica i njihove masovne upotrebe, popularna valuta međunarodnog plaćanja bila je: Euroček. Nastanak Euročeka inicira nastanak najbezbednijeg i najpraktičnijeg sredstva plaćanja popularno među građanima, na putovanjima po Evropi i zemljama Mediterana. Euroček nastaje zajedničkom inicijativom grupe banaka i finansijskih organizacija. Ovaj njihov proizvod bio je veliki iskorak u susret novom informacionom društvu koje nastoji da omogući fleksibilnost u Evropskom plaćanju. Mnogi naučnici veruju da je prva automatizovana bankarska mašina nastala od strane američkog pronalazača i biznismena po imenu Luther Simjiana. Simjian je otkrio dosta novih savremenih alati i patenata, ali je bio najpoznatiji po svom radu na Bankografu, mašini koja je mogla prihvatiti gotovinu ili čekove u bilo koje doba dana (History.com Editors, 2010). Posebno je Euroček počeo da se razvija zahvaljujući munjevitoj ekspanziji mreže automatskih računskih mašina, odnosno bankomata. Euroček je postao simbol i veliki iskorak ka slobodnom kretanju pre svega Evropljana, kao i građana iz celog sveta (My House & of European History, 1917). S obzirom na mobilnost poslovnih aktivnosti, putovanja, i konstantna kretanja putnika, instrumenti plaćanja na međunarodnom nivou od izuzetnog su značaja za razvoj turizma i ostalih privrednih grana. Značajni instrumenti plaćanja u privrednoj grani turizma su: vaučer, kreditne kartice, ček, Euroček, putnički ček, putne karte. Elektronska transformacija valutnog sistema je učinila da svaki navedeni instrument dobije svoj elektronski oblik ili da bude transformisan u novu elektronsku valutu.

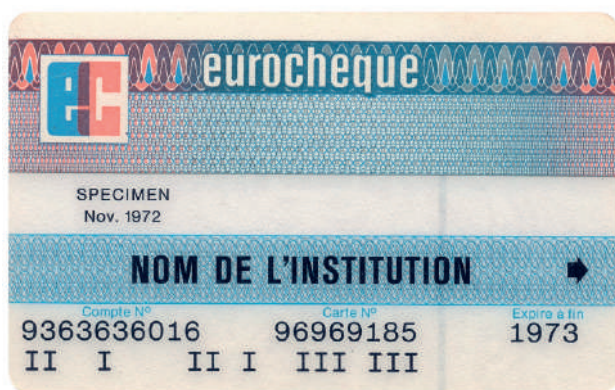
ISTORIJA EUROČEKA

Euroček (Eurocheque EC) je specifična vrsta hartije od vrednosti koja je korištena u Evropi i kao sredstvo plaćanja, ček je mogao da glasi na različite valute, s obzirom da je u vreme njegovog nastanka Evropska zajednica imala različiti valutni sistem od države do države. Euroček je prvobitno uveden 1969. godine kao zamena za putnički ček i koristio se za međunarodna plaćanja, kako za robu, tako i za usluge. Kasnije, tokom razvoja finansijskog tržišta, ekonomskih prilika i informacionih tehnoloških rešenja, došla su do izražaja i druga sredstva, koja su korišćena kao instrumenti plaćanja. Tako je praksa izdavanja

Euročeka prestala 1. januara 2002. godine, što je usledilo nakon odluke da se Euročeku povuče garancija.

Sistem Euročeka, 1. maja 2019. zvanično slavi 50 godina od svog nastanka. Ekspanzija njegovog rasta i razvoja bila je vrlo brza, s obzirom na okolnosti razvoja društva, informaciono-komunikacionih tehnologija (IKT) a u skladu sa istim i automatske mašine za brojanje novca (Automated Teller Machine ATM), odnosno bankomata. Euroček je znači još 1969. godine, nesumnjivo položio kamen temeljac za današnji moderan način plaćanja. Giesecke+Devrient (G+D)⁴ kompanija, od samog početka nastanka Euročeka, bila je uključena u razvoj i uspostavljanje prvog evropskog sistema prekograničnog plaćanja (financial, 2019). Od kraja 1960-ih, G+D kompanija se bavi razvojem bankomata, multifunkcionalnih bankovnih kartica i čip kartica. Danas je ova kompanija lider u fizičkim (novčanice), elektronskim (kartična rešenja) i mobilnim (aplikacije) načinima plaćanja. Euroček kao sredstvo plaćanja je 60-tih godina prošlog veka, umnogome je unapredio način plaćanja, ponaročito za građane, odnosno međunarodne putnike. Nije bilo potrebno menjati valute u zemlju gde se putuje, a Euroček je dodatno omogućio da se ovaj vrednosni papir (8.5 x 15cm) može unovčiti u valutu zemlje u kojoj se putnik nalazi. Do 1978. godine je bilo već skoro oko 11 miliona Euroček kartica u opticaju u Saveznoj Republici Nemačkoj. Godine 1988. godine Euroček je doživeo svoj vrhunac, kada je izdato 950 miliona Euročekova u odgovarajućim evropskim zemljama. Tako je 1988. godine ukupan iznos novčane vrednosti svih izdatih čekova bio 75 milijardi evra (financial, 2019). Godine 1990-te kartični sistem je bio najveći platni sistem u Evropi sa oko 60 miliona korisnika. Euroček je u početku služio samo kao garancija plaćanja, ali kasnije je postavio temelje za elektronsko plaćanje. Tih 1970. je kartica dobila debitnu funkciju, a od 1991. godine bilo je moguće plaćati karticom u supermarketima uz korišćenje PIN koda, 1995. je kartica postala novac i moguće je bilo plaćati bez PIN-a za male iznose. Svedoci smo plaćanja danas: plaća se pametnim mobilnim telefonom ili čak i novim savremenim pametnim satovima (financial, 2019).

Kako je počeo da se razvija elektronski novac, tako je Euroček garancija izgubila funkciju. Elektronski keš je postao početak kraja za Euroček garanciju januara 2002. godine.

Slika 1: Euroček ⁵

⁴ Giesecke+Devrient Creating Confidence (2022), Preuzeto 06.2022: <https://www.gi-de.com/en/>

⁵ The financial save Ukraine (2022), Preuzeto 06.2022.: <https://finchannel.com/the-history-of-a-great-european-50-years-of-eurocheque/>

ZAKONITOSTI EUROČEKA I MEDIJSKA ULOGA U PLATNOM PROMETU

Sistem Euročeka i elementi njegovog funkcionisanja

Evropske finansijske institucije su na svoju privatnu inicijativu osnovale sistem: Euroček, 1968. godine. Njegov cilj je bio da zadovolji potrebe za sve kompleksnijim plaćanjem u međunarodnom platnom sistemu, koje proističu iz rasta turizma i poslovnih putovanja u Evropi, tako što će učiniti dostupnim sredstvo plaćanja koje građani mogu koristiti kako u svojoj zemlji porekla, tako i u zemljama gde oni (turisti) putuju (Brussels, 1984).

Sistem Euročeka je otvoren za sve evropske kreditne institucije i ne nameće im nikakav formalni pravni okvir. Sistem se zasniva na dva instrumenta kojima se obezbeđuje plaćanje: čeku i čekovnoj garantnoj kartici. Banka trasat garantuje nadoknadu banci primaoca po osnovu primljenog čeka, pod uslovom da je prikazana odgovarajuća kartica, čiji je maksimalni iznos unapred određen. Bez garantne kartice ček je nenaplativ. Euroček funkcioniše u 36 zemalja Evrope i Mediterana. Naplata provizije prilikom korišćenja Euročeka je izbegnuta.

Da bi Euroček kao sistem plaćanja bio uključen u centralizovani međunarodni klirinški sistem, isti mora biti jedinstven, sastavljen u valuti strane zemlje u kojoj se strani građanin (turista) trenutno nalazi i ne sme da prelazi maksimalni iznos dogovoren za kliring (Brussels, 1984).

Uloga i osobine Euročeka

Euroček poseduje četiri značajna kriterijuma kojima je ostvario značajnu ulogu u međunarodnom platnom prometu:

1. Unapređenje platnog sistema
2. Korist za korisnike
3. Neophodna ograničenja
4. Prostor za takmičenje

Unapređenje platnog sistema

Zakonske odluke o Euročeku koji su stupili na snagu 1. maja 1981. godine doprinele su poboljšanju plaćanja roba i usluga u okviru zajedničkog, pre svega, turističkog tržišta.

- Čekovi za koje garanciju daje sistem Euročeka, mogu se podizati i izvan zemlje koja ih je izdala, ili unovčiti u bankama osnovanim u nekoliko stranih zemalja, uključujući države članice zajednice Euroček sistema.
- Ček poseduje jedinstveni format, koji je usvojila većina institucija za izdavanje. Euročekovi se mogu izvlačiti u lokalnim valutama nekoliko zemalja država članica Zajednice.

Korist za korisnike

- Imaocima Euročekova mogu po potrebi podizati gotovinu iz kreditnih institucija u bilo kojoj stranoj zemlji koju posećuju.

- Oni uživaju u pogodnostima beskamatnog kredita pre nego što ček bude podmiren u inostranstvu.
- Imaoci Euročekova mogu ih koristiti i za plaćanje svojih troškova direktno u trgovinskom sektoru stranih zemalja.
- Primaoci čekova imaju koristi od garancije banke trasata.

Neophodna ograničenja

Radi pravilnog funkcionisanja sistema Euročeka neophodno su određena ograničenja nametnuta kreditnim institucijama koje izdaju i prihvataju ove instrumente.

- Unovčavanje čeka u stranoj zemlji banka može da pruži samo ako ima filijale u toj državi.
- Neophodni uslovi ostvarenje saradnje između banaka i njihovih nacionalnih klirinških centara.
- Obaveza banaka akceptanta je da ne prelaze maksimalne propisane stope provizije i sl.
- Određivanje maksimalnog garantovanog iznosa u datoj zemlji mora biti jedinstveno.

Prostor za takmičenje

Klijent je slobodan da pristupi kreditnoj instituciji po svom izboru, da otvori račun i da dobije čekovnu knjižicu. Ova sloboda izbora korisnika bila bi iluzorna kada bi sve kreditne institucije u istoj zemlji pružale istu (Group, 2022) uslugu po istoj ceni.

PLATNE KARTICE ZA ROBU I USLUGE KAO MEDIJSKI SISTEM PLAĆANJA

Velike kompanije Eurocheque i Eurocard, zajedno su lansirale karticu Master Card imaju zasebnu sopstvenu elektronsku klirinšku i obračunsku mrežu oslonjenu na elektronske terminale (EFT/POS) kod prodavaca robe i usluga.

Visa je inovator platnog Sistema svetskih razmera i nalazi se u centru revolucije bezgotovinskog plaćanja od njegovih samih početaka, pre više od 55 godina. Visa je počela da egzistira još davne 1958. godine, kada je Banka Amerike pokrenula svoj prvi program kreditnih kartica za potrošače i mala i srednja preduzeća u SAD. 1974. Godine. Visa kompanija je počela da se širi, a debitnu karticu je uvela 1975. Godine 2007, kompanije iz celog sveta su zajedno formirale kompaniju Visa Inc koja je 2008. izašla na berzu sa jednom od najvećih inicijalnih javnih ponuda u istoriji. U 2016. godini Visa je pripojena Visa Europi. Danas Visa posluje u preko 200 zemalja. Visa proizvodi i usluge dostupne na svim uređajima – karticama, laptopovima, tabletima i mobilnim telefonima. Visa znači platni sistem širom sveta: “imati najbolji način plaćanja i omogućiti plaćanje za svakoga i svuda”.

MasterCard je rođena 1966. godine. Pojavila se u Bruklinu, kada je Flatbush National Bank izdala kartice za lokalnu upotrebu 1947. Veliki proboj industrije desio se 1950. godine kada je Diners Club kartica postala prva kartica za naplatu. Osnivač Diners Club-Frank McNamara, bio je na večeri kada je shvatio da mu novčanik nije dostupan, što ga je inspirisalo da kreira karticu koja bi omogućila gostima restorana da izmire svoje račune

tek na kraju meseca. Ovaj tip kartica je značio odloženo plaćanje, odnosno vlasnik kartice mora da plati svoj račun u celosti kada dođe vreme za to, za razliku od kreditnih kartica, kod kojih se unapred troši pozajmljeni novac. American Express je takođe nudila naplatne kartice još 1958. godine, a kreditne kartice je tek počela da izdaje 1987. godine. Sve navedeno i još neki novi oblici plaćanja čine da danas plaćanja roba i usluga širom sveta definiše neometan sistem novčanih tokova, kao i kretanja ljudi (klijenata) i roba i usluga koje ti klijenti koriste (Kamatica, 2022).

PLATNE KARTICE I ELEKTRONSI NOVAC POSTAJE ZAMENLJIV

Razvoj platnog sistema značajno je unapređen razvojem softverske industrije. Softverska aplikativna rešenja bila su primenljiva na velike bankarske baze podataka, a pogotovo bezgraničnom internet servisu koji je obuhvatio čitav svet. Softver je preuzeo ulogu plaćanja, naplate, transfera novca, elektronskog ili izdavanja živog novca na dobro definisanim bankomatima u kojima su ugrađeni funkcionalni aplikativni softveri koji pored svojih funkcionalnosti, preciznosti, pouzdanosti imaju iznad svega i ugrađen sistem zaštite podataka i imovine. Stalnim, konstantnim rastom softverske industrije svetskih razmera, došlo je do pojave specifične i u početku vrlo upitno nedefinisane valute koja je kasnije zauzela vodeću ulogu u medijskim portalima. Ta valuta je nazvana BitCoin. BitCoin je nastao 2009. godine kada se pominje u jednom naučnom radu, čiji je pseudonim potpisnika bio nepoznati Satoši Nakamoto, i s tim u vezi, BitCoin postaje programersko rešenje nepoznatog programera (Davidov Tatjana, Saša Virijević Jovanović, Ilija Subotić, Maja Vojinović, & Aleksandra Toković, 2022).

Uspon ekonomije i komunikacija putem mreža, usko je povezan sa mogućnostima ICT tehnologija i stepenom njihovog usvajanja. Dinamika promena kao i jaka konkurencija između tele-informacionih kompanija za stabilnu konkurentsku prednost doveli su do stvaranja širokog spektra usluga. Procesi su praćeni nastankom novih segmenata ekonomskih zbivanja, tokova i razvoja, kao i gubitkom značaja postojećih. Tehnološki napredak je pokretačka snaga razvoja informacionog društva, transformiše gotovo sve aspekte ljudskog znanja i trenutnih mogućih dostignuća. Povećanje ulaganja u IT podrazumeva istovremeno i rast interesovanja za posebne poslovne aplikacije, moderne i visoko specijalizovane komunikacione sisteme i IT „outsourcing“ usluge. IT tehnologije obezbeđuju mnogostruke mogućnosti bezgotovinskog plaćanja. Metode i alati finansijskih transakcija se sve više usavršavaju. To se ogleda u porastu broja instrumenata dostupnih za bezgotovinske transakcije, broja platnih kartica, broja bezgotovinskih transakcija uz korišćenje elektronskog novca ili kriptovaluta, a isto tako i broja trgovaca koji prihvataju kreditne kartice i ostale oblike elektronskog novca, pa čak i kriptovalute. Bez obzira na vrstu instrumenata bezgotovinskog plaćanja (kartice, elektronski novac, kriptovalute), sama činjenica njihovog korišćenja u platnom prometu je od značajnog uticaja za smanjenje troškova gotovinskih transakcija (Jacek Binda, 2018).

VALUTNI SISTEM NA IVICI ZAKONA

Emitenti novca vrše funkciju garanta njegove stabilnosti kroz vođenje monetarne politike. Na tržištu finansijskih kretanja pojavila se i u sve većem je usponu kriptovaluta, koja ne stoji iza monetarne politike države, niti država garantuje za ulogu i sigurnost ovog

platnog instrumenta. Bitkoin kao kriptovaluta nema vrednost, već ima samo kurs prema tradicionalnim valutama, na koji mogu uticati mnogi faktori, uključujući odluke političara ili državnih organa. BitCoin je samostalno, nezavisno tržište novca koje država svojim poreskim i valutnim sistemom može da kontroliše i uređuje. Jedna od funkcionalnosti, od važnosti za Bitcoin korisnike, je mogućnost anonimnih jeftinih onlajn transfera, verifikovanih trenutno, putem globalne mreže. Znači transfer novca je besplatan, ali ulaganje u kriptovalute je vrlo rizična kategorija. Usled nedostatka kriptovalute, njena cena može naglo da poraste ili u suprotnom da padne. S obzirom na razna iskustva i istraživanja tržišta u vezi kriptovalute, koja je već godinama zastupljena na tržištu, ipak, Bitcoin ne ispunjava sve funkcije tradicionalnog novca i ne treba ga smatrati da isto to jeste. Bitcoin takođe ne može u potpunosti ni da se posmatra kao elektronski novac, uprkos tome što pokazuje velike sličnosti sa ovim sredstvom plaćanja.

Bitcoin je valuta na ivici zakona i stoga hrabri i posebno obrazovani, informisani mogu da se igraju ovakvim finansijskim igrama. Da bi poznao Bitcoin potrebno je da imaš mnogo iskustva sa informacionim tehnologijama, jer Bitcoin je delo vrlo stručnih programerskih timova i takav se razvija pod velom ekspertskih alata. Međutim, da bi Bitcoin postao regularno sredstvo plaćanja, široki slojevi građana bi trebalo da dobro upoznaju ovaj kriptosistem, što je u ovom trenutku skoro nemoguće. Razlog tome nije zabrana državne ili međudržavnih regulativa, nego prosto obrazovanje širokih slojeva ljudi, njihova inteligencija i mogućnost da shvate visokointelektualan način funkcionisanja ovih zanimljivih, obećavajućih sredstava plaćanja, koje su trenutno visokokotirana nestvarna kategorija, uglavnom svim prosečnim građanima globalnog sveta. Formiranje Nacionalnog tima za sprovođenje i monitoring kriptovaluta Ministarstva pravde jasan je znak da tužilaštvo i ostali finansijski i državni regulatori nastavljaju da usmeravaju napore za sprovođenje i upotrebu kriptovalute i blokčejn tehnologija u kriminalu aktivnost. Stoga kompanije koje posluju u virtualnom svetu blokčejn valuta, trebalo bi da budu u stanju pripravnosti zbog pojačanog nadzora od strane Kontrolnog nacionalnog tima za kriptovalutu (John J. Carney, Robert A. Musiala, Michelle N. Tanney, & Kayley B. Sullivan, 2022).

ZAKLJUČAK

Euroček je bio sistem plaćanja robe i usluga čekovima koji se koristio u Evropi i na Mediteranu u prekograničnoj državnoj saradnji. Ček je mogao biti ispisan u različitim valutama, koje su bile u upotrebi u Evropskim zemljama. Prvobitno je uveden 1969. godine kao alternativa putničkom čeku i u ulozi međunarodnog sredstva plaćanja robe i usluga. Ubrzo je sistem Euročeka usvojen i za domaću upotrebu jer je naknada za kliring Euročeka bila niska, i niža od naknade za prekograničnu upotrebu domaćih čekova. Iako je Euroček bio prihvaćen, praksa izdavanja Euročeka je prestala 1. januara 2002. godine, nakon odluke da se povuče garancija Euročeka, i to slučajno, istog dana kada je uvedena valuta Euro. Sličnost imena, nije značila i jednakost Euročeka sa Euro valutom (Museum, 2010).

Putne karte su poslednjih godina postale jedna od najkonkurentnijih kategorija. Iz tog razloga su neke funkcije kartica postale standardne širom sveta: nema naknada za inostrane transakcije, putnih kredita i programa nadogradnje. Sve je učinjeno da se konkurentska utakmica dobije, te su institucije izdavanje svojih punih i potrošačkih instrumenata plaćanja dovele do maksimalnih povoljnosti za njihove klijente. Ipak utakmica i dalje po-

stoji, a mnoge kompanije se takmiče kako bi preuzela primat na tržištu platnog prometa, izdavanja novih i novih sistema plaćanja. Novčana sredstva gube funkciju, a platne kartice su dobile ulogu svemirskih mogućnosti. Noviji sistemi uvode i BitCoin valutu u sistem plaćanja. Novi elementi, nove uloge, novi zahtevi novi sistemi, nove vrste potrošnje. Sve se nalazi u kompaniji G+D group, koja je pre mnogo godina oformila Euroček sistem. Sada ova kompanija pokreće sledeće biznise koji čak i ne mogu da budu sasvim jasni običnim građanima i širokim korisnicima. Današnji razvoj kompanije G+D teče u velikom usponu. Njeni poslednji artikli na elektronskom tržištu su: (1) „Network tokenization: the key to seamless, trusted CX“ (Mrežna tokenizacija: ključ besprekornog, pouzdanog CX-a), (2) „The evolution of connected car services“ (Evolucija povezanih auto servisa), (3) „The future of banknote sustainability“ (Budućnost održivosti novčanica), (4) „The bank is where the customer is“ (Banka je tamo gde je klijent) itd. (Group, 2022).

LITERATURA

1. Brussels, D. a. (1984). COMMISSION DECISION. Official Journal of the European . Communities, 43-53.
2. CNBC.com. (2022, June). Here are the best travel credit cards that can save you hundreds on your next vacation. Preuzeto sa Select: <https://www.cnbc.com/select/best-travel-credit-cards/>
3. Davidov Tatjana, Saša Virijević Jovanović, Ilija Subotić, Maja Vojinović, & Aleksandra Toković. (2022). Today, the cryptocurrency is a software product or it's a e-marketing, or it's a large market of money.
4. Financial, T. (2019, April). The History of a Great European -50 Years of Eurocheque. Preuzeto sa The financial save Ukraine: <https://finchannel.com/the-history-of-a-great-european-50-years-of-eurocheque/>
5. Group, G. (2022). Creating Confidence. Preuzeto sa G+D Group - Homepage: <https://www.gide.com/en/>
6. History.com Editors. (2010, April). (A&E Television Networks) Preuzeto sa Automated Teller Machines: <https://www.history.com/topics/inventions/automated-teller-machines>
7. Istorija trgovanja. (2018, May). Preuzeto sa Limit Prime: <https://limitprime.com/me/akademija/pocetnici/istorija-trgovanja>
8. Jacek Binda. (2018). E-business challenges in the field of payment solutions - Bitcoin a sustainable currency or gambling. ASEJ(Vol. 26 No. 2 (2022)), 5-12. doi:10.5604/01.3001.0012.7280
9. John J. Carney, Robert A. Musiala, Michelle N. Tanney, & Kayley B. Sullivan. (2022). Department of Justice Targets Cryptocurrency Fraud. JOURNAL OF TAXATION OF INVESTMENTS, 47-51.
10. Kamatica. (2022). KRATKA ISTORIJA KARTICA: "PLASTIKA" STARA TEK POLA VEKA. Preuzeto sa Kamatica: <https://www.kamatica.com/vodic/kratka-istorija-kartica-plastika-stara-tek-pola-veka/13821>
11. Museum,T.B.(2010).Eurocheque. Preuzeto sa <https://www.britishmuseum.org/collection/term/BIOG184025>
12. My House, & of European History. (1917, Jun). The Eurocheque - the first currency without borders. Preuzeto 10 1968 sa A project of the European Parliament: <https://my-european-history.ep.eu/myhouse/story/912/en>
13. Visa. (2022). Istorija kompanije Visa. Preuzeto sa Visa: https://rs.visa.com/about-visa/our_business/history-of-visa.html